

Hatay Altınözü Sarılar Mahallesi Geleneksel Tıp Uygulamaları

Rana Can*, Refiye Okuşluk Şenesen**
Selim Kadioğlu***, İlder Uzel****

1. GİRİŞ

Hatay ili, nüfusunun etnik ve dinsel açıdan çeşitlilik göstermesinden dolayı zengin bir kültür birikimine sahiptir. Hatay'ın merkezi Antakya'ya 40 kilometre mesafede yer alan Altınözü ilçesi de farklı kültürleri barındırmaktadır. Altınözü ilçesinde üç büyük mahallesinden biri olup 1947 yılında belde niteliği kazanan Sarılar, 400 haneden oluşmakta ve Ortodoks inancına sahip 2000 kişiyi barındırmaktadır.

Mahalle sakinleri, yakınlarının Almanya, Avusturya, Fransa, Yunanistan gibi ülkelerde yerleştiğini ve nüfusun yaz aylarında çok arttığını belirtmektedir. Mahalle halkı Müslüman komşularıyla iç içe yaşamakta, düğün, ölüm, bayram gibi özel günlerde onlarla bir arada bulunmakta ancak kendi değerlerini de sürdürmektedir.

Sarılar mahallesinde yaşayanlar, atalarının Altınözü ilçesine 1100-1200 yıllarında Arsuz'dan, Diyarbakır'dan ve Halep'ten gelmiş olduğunu bildirmektedir. Mahallelilerin ana dili Arapça ve Türkçe olup etnik kökenleri Arap'tır. Mahallenin bir kilisesi ve orada görevli Suriye Patrikhanesi'nde eğitim almış bir papazı bulunmaktadır. Mahalle halkının bir kısmının geçim kaynağı zeytin, tütün yetiştiriciliği olup bir kısmı da esnafır.

Bu çalışma kendisine özgü bir sosyokültürel yapıya sahip olan Sarılar mahallesinde yaşatılan halk hekimliği uygulamalarını belirlemek ve ülkemizin farklı özellikleri olan başka yörelerindeki uygulamalarla karşılaştırmalı olarak değerlendirmek

* Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji ve Tıp Tarihi AD Doktora Öğrencisi

** Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji ve Tıp Tarihi AD Öğretim Üyesi

*** Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji ve Tıp Tarihi AD Öğretim Üyesi

**** Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji ve Tıp Tarihi AD Öğretim Üyesi

mek amacıyla yapılmıştır. Sanatları'daki halk hekimliği uygulamaları konusunda bir dizi ön bilgi olarak, kullanılan malzemelerin genellikle bitki kökenli olduğunu; bu malzemelerin çoğunun haricen kullanıldığını; mutfak malzemelerinden yararlanıldığını; cilde uygulanan ya da içilen ilaçların yanı sıra sınırlı olarak başta dağlama olmak üzere papulama yöntemlerin de kullanıldığını söylemek mümkündür.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Halk Hekimliği

Halk hekimliği ya da geleneksel tıp insanların tabiat ile münasebetleri ve bu olaylar karşısındaki tavırları çerçevesinde doğmuştur (Artun, 2005). Halk tıbbını biçimlendiren zihniyette, dini inancın ve büyü düşüncesinin önemli rolü olduğu bilinmektedir. Dini inançların ve büyü'nün önem kazandığı toplumlarda hastalıklar, insan bedenine yabancı unsurların girmesi ve kötülükler yapması ile izah edilmiştir. İnsanların bu kötülüklerden korunmak için düşündükleri çareler de halk tıbbının temellerini oluşturmuştur (Santur, 2007).

Yıllarca doğayla iç içe yaşayan insanlar doğayla ve birbirleriyle olan mücadelelerinde yaralanma, ağrıları, hareket sınırlanmaları, doğumda güçlük çekme gibi durumlarda bitkilerden, hayvanlardan, taşlardan çareler aramışlardır. Bu çareleri gözlem yaparak ve deneyim biriktirerek bulmuşlar ve yüzyıllar boyunca uygulamışlardır (Sever, 2001; Belek, 1990). Halk tıbbı, profesyonel tıbbın geniş kitlelere erişemediği eski zamanlarda bu kitlelerin sağlığını koruması ve onarması yolunda tek araç olma işlevini üstlenmiştir. Günümüzde ise "doktora gitmeye değmeyecek" durumlarda ya da alınmakta olan profesyonel tıbbi hizmeti takviye etmek amacıyla devreye girmektedir (Santur, 2007).

Tıp bilgilerinin, ilk ortaya çıktıkları dönemde profesyonel seçkinlerin tekelinde bulunduğu, zamanla geniş kitlelere mal olduğunu söylemek olanaklıdır. Bir bilginin kitlelere mal oluşu sırasında yerini alacak yeni bir bilginin üretilmesi söz konusu olmakta ve bu yeni bilgiye yönelen profesyonel seçkinler eski bilgiyi ilgi alanının dışında bırakmaktadır. Bu çerçevede, halk tıbbi uygulamaları tıbbın yaşayan geçmişi olma gibi bir nâneliğe sahiptir ve bu yönden tıp tarihinin ilgi alanına girmektedir.

Öte yandan, bir toplumun ya da topluluğun, hastalıklar ve sağaltım uygulamaları hakkındaki düşünceleri, tutumları, davranışları, nasıl bir kültürel yapıya sahip olduğunu yansıtan önemli bir göstergedir (Sever, 2001). Halkın hastalıklara bakış açısının ve onlar hakkındaki görüşlerinin temel belirleyicisi sahip olduğu kültürdür. Sağlıkla ilgili alışkanlıklar ve davranışlar, kültürel özelliklerle, toplumsal yapıyla, ekonomik durumla yakından ilgilidir. Bu çerçevede, eğitim durumu, ekonomik şartlar, iletişim ve ulaşım araçlarına ulaşılabilmek gibi unsurlar geleneksel tıp uygulamalarına yönelme ya da onlardan uzak durma eğilimlerini kuvvetle etkilemektedir (Santur, 2007).

2.2. Halk Hekimliğinde Sağaltım Yöntemleri

Türkiye'de uygulanan halk hekimliği sağaltım yöntemlerini altı grupta incelemek mümkündür.

İrvasa yoluyla sağaltımda, vücuda doğrudan temas etme ya da etkili madde verme

söz konusu olmamakta, hastayı dışarıdan ve uzaktan etkileme amacı güden birtakım işlemler yapılmaktadır (Artun, 2005).

Parçılama yoluyla sağaltım adı verilen grupta, hastanın vücudunun çizilmesi, delinmesi, kesilmesi, dağlanması, değnek vuruşlarına maruz bırakılması gibi saldırgan uygulamalar yer almaktadır.

Dinsel yolla yapılan sağaltımlar çerçevesinde dua etme, adak adama, yatır-türbe ziyareti gibi inanç motifleriyle bağlantılı unsurlar yer almakta; dinsel yöntemler, araçlar ve maddeler kullanılmaktadır (Artun, 2005; Savran, 1999).

Bitki kökenli emlerle yapılan sağaltımlar çerçevesinde, bitkilerin kök, gövde, kabuk, yaprak, meyve, çiçek, tohum gibi farklı kısımlarını farklı muamelelere maruz bırakarak elde edilen ürünler kullanılmaktadır.

Hayvan kökenli emlerle yapılan sağaltımlarda, hayvanların tüy, iç yağı, kan gibi vücut kısımlarının yanı sıra süt, bal gibi hayvani ürünlerden de yararlanılmaktadır (Acıpayam, 1988).

Maden kökenli emlerle yapılan sağaltımlarda ise inorganik maddeler doğrudan ya da birtakım işlemlerden geçirildikten sonra sağaltım ajanı olarak kullanılmaktadır (Artun, 2005).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma çerçevesinde yürütülen araştırma, Hatay ili Altınözü ilçesi Sarılar mahallesinde uzun yıllardır yaşayan Ortodoks nüfusun yararlandığı geleneksel tıp uygulamalarını belirlemek, bu uygulamalarda kullandıkları ilaçları ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada mahallede yaşayan farklı yaş gruplarındaki 23 kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Görüşme öncesinde kişilere çalışma hakkında bilgi verilmiş ve katılma ve katılmama konusunda kararın kendilerine ait olduğu belirtilmiştir. Yapılan görüşmeler bağlamında katılımcılardan önce kimlikleri ile ilgili bilgiler alınmış ve daha sonra tanık oldukları ya da uyguladıkları halk tıbbi uygulamalarını anlatmaları istenmiş; nazar değmesi gibi geleneksel zihniyet içinde tanımlanan durumlar, ağrı, sancı, ateş, ağlama gibi belirtiler ve çeşitli hastalıklar karşısında yaptıkları uygulamaların neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşme sırasında bilgiler çalışmacı tarafından yazılarak kaydedilmiştir.

Katılımcılar arasında yer alan mahalle muhtarı ve papaz ile yapılan görüşmeler daha geniş tutulmuş; yörenin kültürel özellikleriyle ilgili değişik konulara değinilmiştir. Çalışmaya katılmış olan 23 kişinin 18'i kadın, 5'i erkektir. Katılımcıların yaşları 20-88 arasında değişmekte olup ortalama 55,9'dur. Daha önce patrikhane eğitim almış olduğu belirtilen papazın dışında bir kişi ortaokul, dört kişi ilkököl mezunu olup grubun geri kalanı formal eğitim almamıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin düzenlenmesinden sonra literatürde yer alan konuyla ilgili bilgiler derlenmiş ve karşılaştırmalı değerlendirme yapılarak çalışma tamamlanmıştır. Makale metninde yazılı kaynaklara atıf yapılırken yazar soyadı ile yayın yılı; kaynak kişilere atıf yapılırken ad ve soyadı ilk harfleri ile bunların mükerrer olması halinde ek olarak doğum yılı belirtilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgulara ayrıntılı olarak sunumuna geçmeden önce, genel bir değerlendirme yaparak, Sarılar mahallesi halk hekimliği uygulamalarında kullanılan malzemelerin genellikle bitki kökenli olduğunu ve çoğunun haricen kullanıldığını belirtmek mümkündür. Bu uygulamalardan yararlanarak sağaltılan sağlık sorunları arasında göz, kulak, diş ve farklı vücut bölgesi ağrıları; ateş; incinmeler ve kırıklar; nefes darlığı; karın sancısı; idrar yapmada güçlük; bebek ağlaması; cilt yaralanmaları, diken batması, kaşıntı ve uyuz; sarılık yer almaktadır (ZD).

Bulguların sunumunun yapıldığı alt bölümlerin ilkinde, ilaç olarak kullanılan maddelerle gerçekleştirilen sağaltımlardan söz edilmiştir. Bu maddeler, haricen uygulananlar ve içilenler şeklinde ikiye ayrılmıştır. İkinci alt bölümde ise, yöre halkının ilaçlara göre daha az rağbet ettiği, parçılama uygulamaları takdim edilmiştir. Tüm bulgular tablo düzeni içinde verilmiştir.

Bulgulara geçmeden önce rastlanması beklenilebilecek olan ancak rastlanmayan kimi halk tıbbi pratiklerinin yokluğunu vurgulamak uygun olacaktır. Genel olarak halk hekimliğinde dinsel ve büyüsel uygulamaların yeri olmakla birlikte, Sarılar mahallesinde büyüden yararlanılarak sağaltılan bir sağlık sorunu bulunmamaktadır. Saptanan tek dinsel uygulama ise nazardan korunmak için papaza başvurarak dua okutmaktır. Yöre halkı gebe kalmak ve gebelik ile loğusalık dönemlerini sağlıklı geçirmek konularında da geleneksel yöntemlere başvurmamakta; profesyonel tıbbin sunduğu olanaklara yönelmektedir.

4.1. İlaç Olarak Kullanılan Maddelerle Yapılan Sağaltımlar

Sarılar mahallesi halk hekimliği uygulamaları çerçevesinde ev ilaçlarının kullanılması önemli bir yere sahiptir. Bu ilaçların hazırlanmasında kullanılan malzemenin, yerel florada bulunma ve yörenin mutfak alışkanlıktan çerçevesinde yaygın biçimde kullanılma özelliklerine sahip oluşu dikkat çekmektedir. Ortak malzeme kullanımı adeta beslenme ve sağaltım pratikleri arasında bir köprü kurmaktadır.

İlaç olarak kullanılan maddelerle yapılan sağaltımlar çerçevesinde dikkate değer bir durum, kullanılan ajanların genellikle karmaşık değil basit yapılı olması; eski tabirlerle mürekkep değil müfret devalara itibar edilmesidir. Sağaltımın bir parçası olarak tanı koymaya yönelik bir işlemin gerçekleştirilmesi; sorunlu noktayı bulmak için kırılan yumurtanın nerede dağıldığının gözlenmesi ise halk tıbbi pratiklerinin teşhisten çok tedaviye yönelik olması çerçevesinde dikkate değerdir.

4.1.1. Haricen Uygulanan İlaçlar

Sarılar mahallesi halkı, hiçbiri de kötücül seyirli olmayan çeşitli rahatsızlıkların sağaltımında, hemen hemen tümü bitkilerden ve bitki kökenli ürünlerden elde edilen ve vücuda haricen uygulanan ilaçlardan faydalanmaktadır. Bir numaralı tabloda bu ilaçlar kullanıldıkları sağlık sorunlarına göre sıralanmıştır.

Tablo 1. Haricen Uygulanan İlaçlar

SAĞLIK SORUNU	SAÇALTIM YÖNTEMİ
Göz Kaşınması ve Ağrısı	Ayvağı rendeleyip bir süre belettikten sonra bıraktığı sudan pöze birkaç damla damlatmak (FO; HK; MD). Göz kapağının altına bir tutam beyaz sürme koymak (AY; FO; HB-1942; HK; HY; MD; NK-1978).
Kulak Ağrısı	Soğamı fırında ısıttıktan sonra kulağı kapatacak şekilde yerleştirmek ve soğuyana kadar orada bekletmek (HK-1973). Ağrıyan kulağın arkasına keçi dışkısı koymak (MB-1932; MB-1950). Kulağa üç zeytinyağı damlatmak (AY; FO; HK). Cevizi kırmadan kabuğu ile fırına koyup, ısınırken oluşan yağ kulağa damlatmak (SB). Kırmızı soğanın içini alıp oluşan boşluğa zeytinyağı dolurmak, fırına verip ısınırken koyuverdiği sıvıyı kulağa damlatmak (HB-1932; MB-1932; MB-1950; ME; SB). Patlıcanı közedikten sonra ikiye bölüp hasta olan bölgeye yerleştirmek ve üzerine temiz bir bezle sarıp tespit etmek (BS; BS; EP; HB-1932; SB).
Kabakulak	Aynı uygulamayı kabakla yapmak (BS). Taze inciri ezerek çıkarılan sütü ağrıyan dişin üzerine damlatmak (NK-1978).
Diş Ağrısı	Un ve su ile hazırlanan hamura nar ekşisi ve nane katarak ağrıyan bölgeye sürmek (AY; FO; MD).
Bölgesel Ağrı	Yumurta sarısını beyazı ve un karışımını bir bezin üzerine yaydıktan sonra ağrıyan yere bağlamak (ME). Şeftali yaprağını havanda dövüp macun haline geçirdikten sonra karnı ve alın bölgelerine sürmek (ME; MK). Un, tuz, ısıtılmış zeytinyağı, nar ekşisi ile hazırlanan karışımı alın ve karnı bölgelerine sürmek (EP; HB-1932; SB).
Sırt Ağrısı	Sırkaya batırılmış bezi alın bölgesine koymak (ME). İncinen el ya da ayağın üzerine meyankökü yaprağı koyup bir bezle sarmak (HY-1972).
El Ayak İncinmesi	Omuz Çıkması Yumurta sarısını dağıtmadan omuz üzerine koyup omuz etrafında dolaştırmak, dağıldığı yeri sonunu kabul etmek. Yumurta sarısını üzerine biraz da un serpererek bölgeyi temiz bir bezle sarmak (NK-1978).

Kenk	Yumurta ile un karışımını kırık bölgesine sürdükten sonra gerekirse ağaç çubuklarla da destekleyerek bölgenin üzerini sarıp tespit etmek (AY, FO, HB-1942, HY-1972, MD, MK, NK-1979, RB)
Nefes Darlığı	Kuru incir havanda dövüp macun haline getirdikten sonra göğüs bölgesine sürmek (RB, HB-1942)
Karın Sancısı	İlk zeytinyağını karın bölgesine masaj yaparak sürmek ve göbek deliği içine birkaç damla zeytinyağı damlatıp 1-2 dakika bastırmak (HB-1942, HY-1972, MK, NK-1979, RB)
Kabızlık	Bir parça pamuğu fitil gibi sarıp, zeytinyağına batırdıktan sonra makata yerleştirmek (HY-1972) Bir sabun perçesine fitil gibi şekli verip makata yerleştirmek (HB-1942)
İdrar Yapmada Güçlük	Kaynatılmış maydanoz dallarını mesane bölgesine koyup üzerini bir bezle kapamak (FO, HK, MD, SB)
Bebek Ağlaması	Çıplak bebeğin üzerine sansını beline denk gelinerek bir yumurta kırmak; yumurta sansını düşürmeden bebeği 360 derece çevirmek; yumurta sansının dağıldığı yerin hemen üzerine bir bez bağlamak (FO, HB-1942, HK, HY, NK-1979, SB)
Cilt Yaralanmaları	Yara çubu süntünü yara yerine sürmek (FO, HK, HY, MD) Zeytinyağı, mum, mirceng, kâkur karışımı ile hazırlanan macuna yara bölgesine sürmek (MK, NK-1979)
Diken Batması	Lastik çizmeden bir parça kesip bölgeye uygulamak (HB-1942, JE, SE) Dikenin battığı parmağa lokum sarmak (NK-1979)
Kaşınıtı	Dikenin battığı parmağa ısıtılmış soğan sarmak (NK-1979, MK, NK-1979) Tuzlu suyla kaşınan bölgeyi silmek (JE, SE) Kaşınan bölgeyi ispirto ile yıkadıktan sonra soğuk su ile durulamak (AY, FO, MD)
Cereb (Üyüz)	Meyankökünü yakıp kül haline getirdikten sonra cilt temizliği yapıp hastalıklı bölgeye koymak (AY, FO, HK)

4.1.2. İçilen İlaçlar

Sanlar mahallesi sakinlerinin haricen kullandıklarının yanı sıra içerek aldıkları bir dizi "kocakarı ilacı" da bulunmakta ve bunların da çoğu bitkiler ile bitki ürünlerinden elde edilmektedir. Söz konusu ilaçların kullanımının gündeme gelişi belirli hastalıklardan ziyade yakınmalar için olmakta; bunlara gündelik yaşamda sıkça rastlanılan ve önemli tehlike arz etmeyen sorunlar için başvurulmaktadır. İki numaralı tabloda bu ilaçlar kullandıkları durumlara göre sıralanmıştır.

Tablo 2. İçilen İlaçlar

SAĞLIK SORUNU	SAĞALTIM YÖNTEMİ
Ateş Öksürük	Okaliptüs kaynatıp suyunu içmek (HB-1942; RB), Kırmızı turpu rendeleyip üzerine şeker koyup, bir gece bekleldikten sonra bıraktığı suyu süzüp bir kaba alarak içmek (BS; EP; HB-1932; SB), Kaktüs yaprağını soyup dilimledikten sonra üzerine şeker serpip bir gece bekleterek ve suyunun içmek (NK-1978), İhlamur kaynatıp içmek (HY-1972), Kaynamış ihlamura bal ve tereyağı ekleyip içmek (MD), Kırmızı elma kaynatıp suyunu içmek (HB-1932; SB), Meydanöz kaynatıp suyunu içmek (HB-1942; HY-1972; RB), Kuru incir kaynatıp suyunu içmek (BS; HB-1932), İnneb otu kaynatıp suyunu içmek (FO; OY; HY; MD), Gelinçik kaynatıp suyunu içmek (OY; MD), Meydanöz kaynatıp suyunu bir bardağa almak ve içine bir kaşık bal ekleyerek içmek (AY; FO; HY), Bohur ezip anne sütü ile karıştırarak bebeğe bir çay kaşığı içirmek (NK-1959; NK-1978).
Bebekte Karın Sancısı	
Karın Sancısı	Bebeğe anason çayı içirmek (MK; NK-1959; NK-1978), Kekik kaynatıp suyunu içmek (HB-1942; JE; MB-1950; RB; SE), Kuru nane kaynatıp suyunu içmek (HB-1942; NK-1978; MB-1950; NK; RB)
İshal	Ayva yaprağı kaynatıp suyunu içmek (EP; HB-1932), Papatya kaynatıp suyunu içmek (JE; SE), Hindiba kaynatıp suyunu içmek (NK; MD), Gelinçik kaynatıp suyunu içmek (JE; SE), Bir bardak yoğurdun içine bir çay kaşığı kuru çay koyup yemek (HY-1972), Sabah aç karına zeytinyağı içmek (HB-1942; JE; SE), Süt içmek (EP; HB-1932; NK-1959)
Kabızlık Zehirlenmeler	Yoğurt yemek (EP; HB-1932; NK-1959)
İdrar Yapmada Güçlük Gebe Kalınay: Önlamak	Meydanöz kaynatıp suyunu içmek (FO; HK; MD; SB), Soğan kabuğunu kaynatıp suyundan bir gün üç tas içmek (NK-1959; NK-1978; SB)
Loğusalık	Pekmez yemek (HB-1932; HB-1942; HY)
Kızamık	Pekmez çorbası içmek (HB-1932; HB-1942; RB), Üzüm pekmezi içmek (BS; HB-1932; EP)

4.2. Parpilama Yöntemleriyle Yapılan Sağaltımlar

Bu çalışma çerçevesinde yürütülen araştırmada, Sarılar'da parpilama yöntemlerinin sınırlı olarak kullandığı saptanmıştır. Bu sınırlı kullanım üç numaralı tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Parpilama Yöntemleriyle Yapılan Sağaltımlar

SAĞLIK SORUNU	SAĞALTIM YÖNTEMİ
Nefes Darlığı	Ötölençikten sonra sigara gibi sarılıp ucu tutuşturulmuş temiz bir bez ya da yanan bir sigara ile üç noktayı; göbeğin iki tarafını ve göbek altını dağlamak (FC: HK, MB-1932; MB-1950; NK-1978)
Sarılık	Jilele din altına, kulak keşesine, alın bölgesine çizik abp kan akıtmak (BB, EP)HB-1932; HY-1972; JE, MB-1932; MB-1950; ME, MK, NK-1952; NK-1978; SE

5. TARTIŞMA

Araştırma bulgularını genel olarak değerlendirerek Hatay Altınözü Sarılar Mahallesi sakinlerinin halk hekimliği uygulamalarında her evde bulunabilecek, kolaylıkla ulaşılabilecek malzemeden yararlandıkları saptamasını yapmak olanaklıdır. Söz konusu malzeme günlük hayatın başka alanlarında, özellikle mutfağ etkinliklerinde de kullanılmaktadır.

Sağaltım amacıyla kullanılan çoğu bitkisel kökenli maddelerin bir kısmı karışımlara dahil edilerek veya birtakım işlemlerden geçirilerek; bir kısım ise olduğu gibi kullanılmaktadır. Bitkilerin çiçek, yaprak, meyve gibi farklı kısımlarından farklı amaçlar için yararlanılmaktadır. Sağaltım amacıyla kullanılan bitkiler genellikle kaynatılmakta ve kaynama sularından yararlanılmaktadır.

İlaç olarak kullanılan başlıca maddeler arasında hayvan ürünü olarak yumurta, süt ve yoğurt; bitki olarak soğan, maydanoz, meyankökü, papatya, ihlamur, incir, nane, kekik, okaliptüs, gelincik, ayva, şeftali, turp, hindiba; ve bitki türevi olarak un ve zeytinyağı dikkate çekmektedir. Haricen yapılan uygulamalarda bunların yanı sıra ispirto, sabun, lastik çizme, keçi pisliği ve mum gibi farklı maddelerden de yararlanılmaktadır. Araştırmada yöre halkının parpilama yöntemlerini sınırlı durumlar için kullandıkları ancak bu sınırlı kullanımların pek çok katılımcı tarafından bilindiği görülmüştür.

Sarılar'da farklı sağlık sorunlarının tanısında ve sağaltımında kullanılan bir madde olan yumurtanın, Hristiyan inancında Hazreti İsa'yı sembolize etmesi ve Yeni Ahit'te göre Hazreti İsa'nın gerçekleştirdiği mucizelerin pek çoğunun hastaları şifaya kavuşturmak biçiminde olması dikkate değer bir husustur. Bu husus dışınd- üzerinde araştırma yürütülen grubun Hristiyan inancına sahip olmasıyla bağlantılı olarak değerlendirilebilecek bir unsur tespit edilmemiştir.

Türkiye genelinde yapılan muhtelif halk hekimliği araştırmaları incelendiğinde, Sarılar'da kullanılan bitkilerin başka yörelerde de kullanıldığı; kullanım amacının kimi yerde Sarılar'daki ile aynı kimi yerde Sarılar'dakinden farklı olduğu görülmektedir. Sarılar özelinde yapılan ilaçların yerel flora ile ve mutfağ kültürüyle bağlantılı oluşu saptaması değişik yöreler için de geçerlidir.

Adana çevresinde yapılan bir çalışmada, halk hekimliği uygulamalarında Sarılar'da kullanılan malzemeye ilave olarak pekmez, kekik, elma, ardıç ağacı kabuğu, karaçam kabuğu, tarçın, turanç, katran, kaşburna, ebegümeci, kimyon, mantar çiçeği, mercimek de kullanıldığı belirlenmiştir. Sarılar'dakinden farklı olarak bu yörede kekik ishalde ve geç yürüyen çocuklarda; ceviz nefes darlığını ve ağrıları gidermede; pekmez mide ve solunum sistemi hastalıklarında; elma ağrılı durumlarda; un karn ağrısında; zeytinyağı yanıklarda; sabun bingıldığı sertleşmeyen çocuklarda kullanılmaktadır (Savran, 1999).

Tarsus'un bazı köylerinde yürütülen halk hekimliği ve halk veterinerliği ile ilgili bir çalışmada, halk hekimliği ilaçları olarak kabak, nar ekşisi, nane, ispirto, pekmez, yumurta, ceviz, sirke, zeytinyağı kullanıldığı bildirilmiştir. Bu maddelerden nanenin, kekinin, ispirtonun ve sirkenin kullanımı Sarılar'daki kullanımları ile uyumludur. Diğerlerinden ise farklı rahatsızlıklarda, farklı biçimlerde yararlanılmaktadır (Santur, 2000).

Mut, Gülnar, Ermenek yöresi halk ilaçları üzerine yapılan bir çalışmada maydanozun idrar söktürücü, iştah açıcı, tansiyon yükseltici ve mide rahatsızlıklarını giderici olarak kullanıldığı saptanmıştır. Papatya spazm çözücü, gaz giderici ve ağrı kesici olarak kullanılmakta, zeytinyağı ise Sarılar'daki gibi bağırsakları yumuşatıcı etkisi için kullanılmaktadır (Asil ve Soner, 1988).

Ege Bölgesi halk ilaçları ile ilgili bir çalışmada Sarılar'dakine benzer olarak okalip-tüs, meyan kökü ve incir ile ilaç hazırlandığı bilgisi yer almaktadır (Sucu, 1988).

Türk halk hekimliğinde anne sütünün yeriyile ilgili bir çalışma, Sarılar'da yapılan bebeklerin sancılı bir şekilde gidermede anne sütü kullanılması saptamasını teyit etmektedir (Akçiçek, 1997).

Parpilama yöntemlerinden olan kan akıtma uygulamasından, Adana çevresinde yararlanıldığı ve bu yararlanmanın Sarılar'da olduğu gibi sarılık sağaltımı amaçlı olduğu bildirilmiştir. Adana'daki uygulama çerçevesinde, Sarılar'dakinden farklı olarak, çizik atılan bölgeye ezilmiş sarımsak konulmaktadır (Savran, 1999).

Sarılık hastalığı ve sağaltımı üzerine yapılan bir çalışmada Sivas, İstanbul, Sinop, Afyon, Kars, İzmir, Mersin, Kahramanmaraş gibi birçok yörede Sarılar'da yapıldığı gibi dilin altına, alın bölgesine, kulak memesine çizik atılarak kan akıtıldığı belirtilmiştir. Sarılar'dakinden farklı olarak bu yörelerin bazılarında burun ucuna ve burun köküne de çizik atılması söz konusudur (Bayat, 1987).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Toparlayıcı bir son söz olarak Hatay Altınözü Sarılar mahallesinde yaşayanların, aile içinde veya komşular arasında yürüttüğü halk tıbbi uygulamalarının gündelik yaşam alışkanlıkları ve olanakları ile yakın ilişki içinde olduğunu söylemek olanaklıdır. Halk tıbbi uygulamaları sık rastlanan ve kötücül seyir göstermeyen durumlarda, hastalıklardan çok yakınmaların giderilmesinde gündeme gelmektedir. Sağaltım amacıyla kullanılan maddelerin büyük bölümü bitkiler ve bitkisel ürünlerdir. Sarılar halk tıbbi uygulamaları çerçevesinde büyü unsuru yer almamakta, dinsel motifler ise ikinci planda kalmaktadır. Yumurta yönelik ilgi ve mahalle papazının nazar duası bu ikinci planda kalışın istisnaları olarak dikkat çekmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde yürütülen araştırma için Sarılar mahallesinin seçilmiş ol-

masının temel nedeni, din ve etnisite farkından kaynaklanabilecek özgün uygulamalara ulaşma arayışıdır. Bu çerçevede öngörülen türde bir sonuca erişilememiş; saptanan uygulamaların ana belirleyicisinin kültürel değil doğal koşullar, özellikle yerel floranın sunduğu imkanlar, olduğu görülmüştür.

Yerel kültür motiflerinin ve bu cümleden olan halk tıbbi uygulamalarının günümüz dünyasında terk edilmiş ya da sınırlı ölçüde yaşatılıyor olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede halen varlığını sürdürenlerin ayrıntılı olarak saptanması ve kayıt altına alınması, yakın ve uzak geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kurulabilmesi açısından önem taşımaktadır.

7. KAYNAKLAR

7.1. Kaynak Eserler

- Acıpayamlı O. Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu*. 1988: 1-8.
- Akçiçek E. *Esen'ce (Halk Bilim Yazınları)*. İzmir, 1997: 17-45.
- Artun E. *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Bayrak Matbaası, 2005: 181-185.
- Asil E, Soner O, Mut, Gülnar, Ermenek Yöresi Halk İlaçları Üzerinde Bir İnceleme. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu*. 1988: 39 - 46.
- Bayat H. Halk Tıbbında Özellikle Anadolu'da Sanlık Hastalığı ve Tedavisi. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987: 47 - 66.
- Belek İ. Yaşayan-Geleneksel Sağlık Uygulamaları İçinde İkel Bilgiç Yapılandırmalarının İncelenmesi. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1990.
- Santur A. Tarsus'un Bazı Köylerinde Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği. *Türk Halk Kültüründe Derlemeler 1997*, Ankara. Kültür Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 293, 2000: 90-95.
- Santur A. Halk Hekimliği (Geleneksel Tıp). Erişim: (http://www.folklor.org.tr/haber_detay.asp?id=57). Erişim Tarihi: 29.07.2007.
- Savran G. Adana Bölgesinden Derlenen Bazı Halk Tıbbi Uygulamalarının Tıbbi Antropoloji Açısından Değerlendirilmesi. *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*. Adana, 1999: 580-591.
- Sever M. Ateşin ve Yakın Çevresi Halk İnançları ve Halk Hekimliği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2001.
- Sucu İ. Ege Bölgesi Halk İlaçları. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu*. 1988: 211 - 220.

7.2. Kaynak Kişiler

- Avad Yılmazoğlu, 1937 doğumlu, İlkokul mezunu, Emekli, Altınözü.
- Barbara Sürmeli, 1947 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
- Bulus Bahçecioglu, 1927 doğumlu, Patrikhane eğitimi almış, Papaz, Altınözü.
- Edibe Polat, 1927 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
- Fikriye Ordulu, 1953 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
- Gökhan Yapıcıoğlu, 1986 doğumlu, İlkokul mezunu, İşçi, Altınözü.
- Hatun Yılmazoğlu, 1972 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
- Hilal Bayraktçı, 1942 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.

- Hilal Kasapoğlu, 1942 doğumlu, Okula gitmemiş; Ev Hanımı, Altınözü.
 Hulya Bahçecioglu, 1932 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
 Hüsnü Yılmazoğlu, 1937 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
 Joseph Ekincioglu, 1942 doğumlu, Okula gitmemiş, Altınözü.
 Merjem Bayrakçı, 1950 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
 Merjem Bayrakçı, 1932 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
 Merjem Devocioğlu, 1951 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev hanımı, Altınözü.
 Merjem Ekinci, 1919 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
 Mikail Kuşoğlu, 1987 doğumlu, Ortaokul mezunu, İşçi, Altınözü.
 Nahide Kuşoğlu, 1959 doğumlu, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Altınözü.
 Nazire Kuşoğlu, 1978 doğumlu, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Altınözü.
 Rehime Bayrakçı, 1989 doğumlu, Okula gitmemiş, Altınözü.
 Safiye Ekincioglu, 1944 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı, Altınözü.
 Semra Bahçecioglu, 1964 doğumlu, Okula gitmemiş, Ev Hanımı; Altınözü.
 Zeynu Dağlıoğlu, 1959 doğumlu, Terzi, Altınözü.

TRADITIONAL MEDICAL PRACTICES IN HATAY-ALTINÖZÜ SARILAR DISTRICT

Abstract

Hatay is a city in southern Turkey which has a reach cultural background. In Altınözü, a little town in Hatay, there is a district which is called Sarılar. In this district 2000 orthodox have been living. In their traditional approach there are solutions for health problems. In this article folk medicine practices in Sarılar district are considered.

Key words: Folk medicine, Traditional treatments, Herbal drugs.